
ANTİK DERGİSİ

Sayı/Issue:1

Ocak/January 2026

NÜMİZMATİK VE TARİH BİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ THE RELATIONSHIP BETWEEN NUMISMATIC AND HISTORY

Ayşenur ATAK*

Öz

Bu çalışma, tarih bilimi ile numizmatik arasındaki ilişkiyi ve numizmatik tarihsel araştırmalardaki yerini ele almaktadır. Yazılı kaynakların yanı sıra maddi kültür unsurlarının tarihsel bilginin inşasındaki rolü vurgulanarak, sikkelerin siyasi, ekonomik, kültürel ve ideolojik açıdan sunduğu veriler değerlendirilmiştir. Numizmatik bulguların kronoloji oluşturma, iktidar değişimlerini izleme ve ekonomik yapıyı analiz etmedeki katkıları ortaya konulmuştur. Ayrıca sikke ikonografisi ve yazıtlarının, toplumların egemenlik anlayışı ve zihniyet dünyasının anlaşılmasında önemli bir kaynak olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak numizmatik, tarih biliminin yardımcı bir alanı olmanın ötesinde, tarihsel araştırmaları derinleştiren ve çok boyutlu hale getiren temel bir disiplin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Numizmatik, Tarih, Sikke, Maddi Kültür, Metodoloji

Abstract

This study examines the relationship between the science of history and numismatics, as well as the role of numismatics in historical research. Emphasis is placed on the importance of material culture alongside written sources in the construction of historical knowledge, and the political, economic, cultural, and ideological data provided by coins are evaluated. The contributions of numismatic evidence to establishing chronology, tracing changes in political power, and analyzing economic structures are highlighted. Furthermore, it is noted that coin iconography and inscriptions constitute significant sources for understanding societies' concepts of sovereignty and mentalities. In conclusion, numismatics is considered not merely an auxiliary field of history but a fundamental discipline that deepens and enriches historical research by providing a multidimensional perspective.

Keywords: Numismatics, History, Coins, Material Culture, Historical Methodology

Tarih bilimi, geçmişteki insan topluluklarının siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerini belge ve bulgular ışığında inceleyen disiplinlerarası bir alandır. Bu bağlamda, yazılı kaynakların yanı sıra maddi kültür unsurları da tarihsel bilginin yeniden inşasında büyük önem taşımaktadır.¹ Nümizmatik, yani sikke bilimi, bu maddi kültür unsurları arasında özel bir yere sahiptir. Antik çağlardan modern döneme kadar uzanan geniş bir zaman diliminde kullanılan sikkeler, tarih biliminin temel yardımcı bilimlerinden biri olarak kabul edilmektedir.²

Nümizmatik, yalnızca paranın biçimsel ve teknik özelliklerini incelemekle sınırlı değildir; aynı zamanda sikkelerin basıldığı dönemin siyasi otoritesi, ekonomik yapısı, ideolojik tercihleri ve kültürel değerleri hakkında da önemli bilgiler sunar. Bir sikke üzerinde yer alan hükümdar portresi, unvanlar, tanrısal semboller ya da yazıtlar, ilgili dönemin egemenlik anlayışını ve meşruiyet söylemini yansıtır.³ Bu yönüyle nümizmatik veriler, özellikle yazılı kaynakların yetersiz veya taraflı olduğu dönemler için tarihçiler açısından vazgeçilmez bir başvuru kaynağıdır.

¹ Marc Bloch, *Tarih Savunusu*, çev. Ali Berkay, Ankara: İletişim Yayınları, 2015, s. 53–55.

² Philip Grierson, *Numismatics*, Oxford: Oxford University Press, 1975, s. 1–3

³ Andrew Burnett, *Coinage in the Roman World*, London: Seaby, 1987, s. 9–15.

Tarihsel kronolojinin oluşturulmasında da nümizmatik önemli bir rol oynar. Sikkeler üzerinde bulunan tarihler, darphane işaretleri ve hükümdar adları, olayların tarihlendirilmesinde ve hanedan silsilelerinin belirlenmesinde doğrudan kanıt niteliği taşır.⁴ Özellikle antik ve erken ortaçağ dönemlerinde, siyasi değişimlerin ve iktidar mücadelelerinin izleri çoğu zaman en net biçimde sikke tipolojilerinde gözlemlenebilir. Yeni bir hükümdarın tahta çıkışı, idari reformlar veya fetihler, sıklıkla sikke ikonografisinde ve yazıtlarında kendini göstermektedir.

Ekonomik tarih açısından bakıldığında ise sikkeler, üretim ilişkileri, ticaret ağları, enflasyon ve devlet maliyesi gibi konuların analizinde temel veriler sunar. Sikkenin metal içeriği, ağırlığı ve saflığı, devletin ekonomik gücü ve mali politikaları hakkında doğrudan ipuçları verir.⁵ Örneğin bir dönemde sikke ayarının düşürülmesi, ekonomik krizlerin veya savaş giderlerinin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Bu nedenle nümizmatik veriler, iktisadi tarih çalışmalarında somut ve ölçülebilir bir zemin oluşturur.

Kültürel ve ideolojik boyut da tarih–nümizmatik ilişkisini güçlendiren unsurlar arasındadır. Sikkeler üzerinde tercih edilen ikonografi, dini inançlar, mitolojik anlatılar ve propaganda unsurları hakkında değerli bilgiler sunar. Bu sayede tarihçi, yalnızca siyasi olayları değil, aynı zamanda toplumların zihniyet dünyasını da analiz etme imkânı bulur.

Sonuç olarak nümizmatik, tarih biliminin tamamlayıcı değil, kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirilmelidir. Yazılı kaynaklar ile maddi bulgular arasındaki boşluğu dolduran sikkeler, tarihsel araştırmalara çok boyutlu bir perspektif kazandırmaktadır. Bu nedenle tarihçilik ile nümizmatik arasındaki ilişki, karşılıklı etkileşime dayanan ve tarihsel bilginin derinleşmesini sağlayan vazgeçilmez bir bilimsel iş birliği olarak görülmelidir.⁶

⁴ Christopher Howgego, *Ancient History from Coins*, London: Routledge, 1995, s. 22–30.

⁵ Kevin Greene, *The Archaeology of the Roman Economy*, Berkeley: University of California Press, 1986, s. 67–72.

⁶ Philip Grierson, *Coins and History*, London: Methuen, 1974, s. 3–7.

KAYNAKLAR

Bloch, Marc. *Tarih Savunusu*. Çev. Ali Berktaş. Ankara: İletişim Yayınları, 2015.

Burnett, Andrew. *Coinage in the Roman World*. London: Seaby, 1987.

Grierson, Philip. *Numismatics*. Oxford: Oxford University Press, 1975.

Howgego, Christopher. *Ancient History from Coins*. London: Routledge, 1995.
